EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYETÇİ EĞİTİM VE KÜLTÜR MERKEZİ VAKFI / TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru No. 32093/10)

KARAR
(Gözden Geçirme Kararı)

STRAZBURG

19 Şubat 2019

İşbu karar Sözleşme'nin 44 § 2 maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Bazı şekli düzeltmelere tabi tutulabilir.

© T.C. Adalet Bakanlığı, 2019. Bu gayri resmî çeviri, Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığına atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi Vakfı / Türkiye davasında (20 Haziran 2017 tarihli kararın gözden geçirilmesi talebi),

Başkan,

Robert Spano,

Yargıçlar,

Paul Lemmens,

Işıl Karakaş,

Julia Laffranque,

Valeriu Griţco,

Jon Fridrik Kjølbro,

Stéphanie Mourou-Vikström,

ve *Bölüm Yazı İşleri Müdürü* Stanley Naismith'in katılımıyla Daire olarak toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Bölüm), 22 Ocak 2019 tarihinde gerçekleştirdiği kapalı oturumdaki müzakereler sonucunda aşağıdaki kararı vermiştir:

USUL

1. Türkiye Cumhuriyeti aleyhine açılan davanın temelinde, Türk hukukuna tabi bir vakıf olan Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi Vakfının ("başvuran") 7 Mayıs 2010 tarihinde, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesi uyarınca yapmış olduğu başvuru (No. 32093/10) bulunmaktadır.

2. Mahkeme, 2 Aralık 2014 tarihli kararla ("esas hakkında verilen karar"), Türk hukukunda, ibadethaneler için elektrik faturalarını ödemekten muaf tutulma rejiminin dine dayalı bir ayrımcılık teşkil etmesi nedeniyle, Sözleşme'nin 9. maddesiyle birlikte 14. maddesinin ihlal edildiği kanısına varmıştır. Mahkeme, Sözleşme'nin 41. maddesinin uygulanmasına ilişkin

hususun Yenibosna Merkeziyle ilgili olması nedeniyle bu hususu kısmen saklı tutmuştur.

3. Mahkeme, 20 Haziran 2017 tarihli kararla, öncelikle, söz konusu muaf tutulma rejiminden kaynaklanan ayrımcılığı ortadan kaldırmak için ulusal düzeyde genel tedbirlerin alınması gerektiğine ve ikinci olarak, başvurana maddi tazminat olarak 44.400 avro ve manevi tazminat olarak 10.000 avro ödenmesine karar vermiştir.

4. Mahkeme İç Tüzüğü'nün 80. maddesine dayanarak, 5 Ekim 2017 tarihinde, Hükümet, 20 Haziran 2017 tarihinde verilen kararın gözden geçirilmesini sağlamaya yönelik talebini sunmuştur.

5. Mahkeme, 16 Ocak 2018 tarihinde, gözden geçirme talebini incelemiş ve başvuranın temsilcisine muhtemel görüşlerini sunması için üç haftalık bir sürenin verilmesine karar vermiştir. Başvuran, herhangi bir görüş sunmamıştır.

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

GÖZDEN GEÇİRME TALEBİ HAKKINDA

6. Hükümet, 20 Haziran 2017 tarihli kararın gözden geçirilmesini istemekte ve esasen maddi zarar bağlamında ödenmesine karar verilen 44.400 avro tutarının azaltılması yönünde gözden geçirilmesini ve 23.300 avrodan daha fazla olmamasını talep etmektedir. Bu talebe dayanak olarak, Hükümet, elektrik dağıtımından sorumlu özel şirketin Müdürlüğünün bir yazısını sunmaktadır. Hükümet, ikinci olarak, i) vakfın elektrik faturalarını ödemediği gerekçesiyle, bu bağlamda herhangi bir meblağın ödenmesine karar verilmemesini, ii) kararın 21. paragrafının, Hükümet tarafından maddi zararın ödenmesinin ardından, vakfın söz konusu elektrik faturalarına ilişkin

olası bir ödemeden muaf tutulmamasını sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesini talep etmektedir.

7. Mahkeme, Sözleşme'nin 44. maddesine göre, kararlarının kesin olduğunu ve Sözleşme tarafından öngörülmeyen, ancak Mahkeme İç Tüzüğü tarafından düzenlenen gözden geçirme prosedürünün bu kesin niteliği sorgulaması nedeniyle, istisnai bir nitelik taşıdığını hatırlatmaktadır: Bu nedenle, bu türden bir prosedür kapsamında Mahkemenin kararının gözden geçirilmesine ilişkin her türlü talebin kabul edilebilirliği hakkında sıkı bir inceleme gerekliliği söz konusudur (*Pardo/Fransa* (gözden geçirme – kabul edilebilirlik), 10 Temmuz 1996, § 21, *Karar ve Hükümlerin Derlemesi* 1996-III, *Gustafsson/İsveç* (gözden geçirme – esas), 30 Temmuz 1998, § 25, *Derleme* 1998-V, *Stoicescu/Romanya* (gözden geçirme), No. 31551/96, § 33, 21 Eylül 2004, ve *İrlanda/Birleşik Krallık* (gözden geçirme), No. 5310/71, §§ 78-79 ve 120-122, 20 Mart 2018).

8. Mahkeme dolayısıyla, İç Tüzüğü'nün 80. maddesi uyarınca, 20 Haziran 2017 tarihinde verilen kararın gözden geçirilmesine gerek olup olmadığını tespit etmelidir. Söz konusu madde aşağıdaki gibidir:

> "Taraflardan biri, niteliği gereği, daha önce incelenen bir davanın sonucu üzerinde belirleyici bir etki yaratabilecek ve kararın verildiği dönemde, Mahkemenin bilgisi dâhilinde olmayan ve makul olarak kendisi tarafından da bilinmesi mümkün olmayan bir olayın varlığını öğrenmesi durumunda, (...) Mahkemeye söz konusu kararın gözden geçirilmesi talebiyle başvurabilmektedir. (...) "

9. Bu nedenle, somut olayda bu koşulların yerine getirilip getirilmediğini tespit etmek gerekmektedir (*Pennino/İtalya* (gözden geçirme), No. 43892/04, § 11, 8 Temmuz 2014, ve *Petroiu ve diğerleri/Romanya* (gözden geçirme), No. 30105/05, §§ 11 ve devamındaki paragraflar, 14 Haziran 2016).

10. Mahkeme öncelikle, mevcut davanın ibadethaneler için elektrik faturalarını ödemekten muaf tutulma rejiminin etkileriyle ilgili olduğunu gözlemlemektedir. Mahkeme, esas hakkında verilen kararda, özellikle

ibadethaneler için elektrik faturalarını ödemekten muaf tutulma rejiminin dine dayalı bir ayrımcılık teşkil ettiği sonucuna varmıştır. Mahkeme aynı zamanda, elektrik faturalarının ödenmemesinin adil tazmine ilişkin kararın kabul edilmesi sırasında bilinmeyen bir unsur olmadığını kaydetmektedir (esas hakkında verilen kararın 14. paragrafı)

11. Öte yandan, maddi zararın hesaplanmasında, Mahkeme, "mevcut davaya ilişkin koşullarda, başvuranın zararının, bilhassa bir ibadetin yerine getirilmesi için doğrudan tahsis edilmeyen birçok binadan oluşan bir merkeze ait olan söz konusu cemevi için ödenen gerçek elektrik faturalarının belirlenmesinin imkânsızlığı dikkate alındığında, tazminat için gereken meblağların kesin olarak hesaplanmasına elverişli olmadığını" belirtmiştir (adil tazmin hakkında verilen kararın 17. paragrafı). Dolayısıyla, adil tazmin bağlamında ödenmesi gereken tazminatın miktarını hakkaniyete uygun olarak belirlemek için Mahkeme, taraflarca sunulan dosyadaki unsurların, yani 5 Ocak 2007 tarihinden 19 Aralık 2007 tarihine kadar olan dönem için 5415074 nolu sayaca ilişkin elektrik faturalarının ve başvuran tarafından yönetilen bir cemevinin elektrik faturalarının karşılanmasına ilişkin bir diğer prosedür kapsamında 18 Nisan 2016 tarihinde düzenlenen bilirkişi raporunun kriterlerinin (bu rapora göre, cem törenlerinin gerçekleştirildiği yerin elektrik maliyetleri elektrik masraflarının % 20'sini oluşturmaktaydı) değerlendirilmesinin uygun olacağı kanısına varmıştır. Mahkeme böylelikle, başvurana maddi tazminat olarak 44.400 avro ödenmesi gerektiğine karar vermiştir.

12. Bununla birlikte, Mahkeme, 20 Haziran 2017 tarihli kararın verilmesinin ardından Hükümet tarafından sunulan elektrik dağıtımından sorumlu özel şirketin Müdürlüğünün yazısının gerçekte ilgili dönemi, yani Haziran 2007 tarihi ile adil tazmin hakkındaki kararın verildiği Eylül 2017 tarihi arasındaki dönemi kapsadığını saptamaktadır (adil tazmine ilişkin kararın 21. paragrafı). Bu yazıdan, ödenmeyen faturaların toplamının 476.149,70 TRY (yaklaşık 116.000 avro) tutarına tekabül ettiği

anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Mahkeme, cem törenlerinin yapıldığı yerin aydınlatma maliyetlerinin elektrik masraflarının tamamının % 20'sini teşkil ettiği hususuna belirli bir önem atfettiğini adil tazmine ilişkin kararında belirtiğini hatırlatmaktadır. Dolayısıyla, Mahkeme, adil tazmine ilişkin kararında belirttiği üzere (kararın 17. paragrafı), davaya ilişkin koşulların, bilhassa söz konusu cemevi için ödenen gerçek elektrik masraflarının belirlenmesinin imkânsızlığı dikkate alındığında, maddi zarara ilişkin kesin bir değerlendirmeye elverişli olmadığını göz ardı etmeksizin, ödenmeyen faturaların % 20'sine tekabül eden bir meblağ olan, maddi zarar bağlamında 23.200 avro tutarının ödenmesine karar vermesi gerektiği yönünde Hükümetin iddiasına önem vermektedir.

13. Buna karşın Mahkeme, somut olayda adil tazmin görüşlerinin sunulduğu tarihe kadar kesilen elektrik faturalarının gerçek miktarının, adil tazminle ilgili kararın verilmesinden önce Hükümet tarafından makul olarak tanınabilecek bir olgu olduğunu gözlemlemektedir.

14. Nitekim esas hakkındaki kararın verilmesinin ardından, Mahkeme, Hükümeti ve başvuranı, altı ay içerisinde adil tazmin hakkında görüşlerini yazılı olarak sunmaya davet etmiştir. Hem başvuran hem de Hükümet ilgili görüşleri sunmuştur (adil tazmin hakkında kararın 4 ve 5. paragrafları). Hükümet, söz konusu güncel elektrik faturalarını sunmak yerine, 5415074 no.lu sayaca ilişkin 5 Ocak 2007 ile 19 Aralık 2007 tarihleri arasındaki döneme ait elektrik faturalarını sunmakla yetinmiş ve Mahkeme, bu faturalara dayanarak miktarı kendisi hesaplamıştır (adil tazmin hakkında kararın 11 ve 19. paragrafları). Bu bağlamda, Türkiye'de elektrik dağıtımının, özel bir şirket olan Boğaziçi Elektrik Dağıtım A.Ş. Genel Müdürlüğü ("BEDAŞ") tarafından bir kamu hizmeti imtiyazı kapsamında işletilse bile, bir kamu hizmeti olarak değerlendirildiğini belirtmek uygundur. Davalı Hükümetin, BEDAŞ şirketinden gerekli bütün bilgileri edinme veya yine bu şirketten, söz konusu cemevinin gerçek elektrik giderleriyle ilgili her türlü unsuru kendisine sunmasını talep etme imkânının

bulunduğuna şüphe yoktur (bk. *gerekli değişikliklerin uygulanması koşuluyla* (*mutatis mutandis*) yukarıda anılan *Pennino,* § 17). Mahkemeye göre, yukarıda açıklanan zorluklar dikkate alındığında (11. paragraf), maddi zararı hesaplama yöntemi önceden bilinemese de, tarafların yine de bir davada maddi zararı hesaplamaya imkân veren bütün ilgili olgu veya unsurları Mahkemenin bilgisine sunma yükümlülüğü bulunmaktadır.

15. Son olarak Mahkeme, davalı Devlet tarafından maddi tazminatın ödenmesinin ardından, başvuranın, şayet ilgili elektrik faturalarını halen ödememişse, alacaklı şirkete, yani BEDAŞ'a, söz konusu cemevinin Haziran 2007 ile Eylül 2017 tarihleri arasındaki döneme ait elektrik faturaları için 44.400 avro miktarını ödemesi gerektiğinin yeniden altının çizilmesinin gerekli olduğu kanaatindedir. Nitekim, maddi tazminat ödenmesinin altında yatan düşünce, elektriğin dağıtımından sorumlu özel bir şirket karşısında borçlu durumda olan başvuranın, maddi tazminatın ödenmesinin ardından borçlarını ödemesi gerektiğidir.

16. Bu koşullar altında Mahkeme, kararın gözden geçirilmesine ilişkin talebin dayandığı olguların, adil tazmin hakkında kararın verilmesinden önce Hükümet tarafından makul olarak tanınabileceğine hükmetmektedir (bk. *gerekli değişikliklerin uygulanması koşuluyla* (*mutatis mutandis*) yukarıda anılan *Pennino (gözden geçirme kararı),* § 20). Dolayısıyla Hükümetin kararın gözden geçirilmesine ilişkin talebinin reddedilmesi gerekmektedir.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME,

Bire karşı altı oyla, 20 Haziran 2017 tarihli kararın gözden geçirilmesine ilişkin talebin reddedilmesine *karar vermiştir.*

İşbu karar, Fransızca dilinde tanzim edilmiş olup, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77. maddesinin 2 ve 3. fıkraları uyarınca 19 Şubat 2019 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

Stanley Naismith
Yazı İşleri Müdürü

Robert Spano
Başkan

Mevcut kararın ekinde, Sözleşme'nin 45. maddesinin 2. fıkrasına ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 74. maddesinin 2. fıkrasına uygun olarak, Hâkim Paul Lemmens'in sunduğu ayrık görüş yer almaktadır.

R.S.
S.H.N.

HÂKİM LEMMENS'İN SUNDUĞU MUHALEFET ŞERHİ

1. Kararın gözden geçirilmesine ilişkin talebin reddedilmesinde çoğunluğun görüşüne katılamadığım için üzüntü duymaktayım.

Kısaca, kararın kısmen yeniden yorumlanmasına ilişkin bir talebin söz konusu olmasına rağmen, çoğunluğun, hata yaparak, Hükümetin talebinin sadece bir gözden geçirme talebi teşkil ettiği kanaatine vardığı kanaatindeyim. Bana göre, kararın gözden geçirilmesine ilişkin talep reddedilmiş olsa da, kararın yeniden yorumlanmasına ilişkin talebin yine de Mahkeme tarafından karşılanması gerektiği sonucuna ulaşılmış olması gerekirdi.

2. Hükümetin, kendi ifadesine göre, 20 Haziran 2017 tarihli kararın "gözden geçirilmesini" talep ettiği doğrudur. Birinci olarak, Hükümet ödenmesine hükmedilen miktarın 44.400 avrodan 23.300 avroya düşürülmesini talep etmiştir. İkinci olarak, Hükümet, başvuran vakfın 29 Haziran 2007 tarihinden itibaren elektrik faturalarını ödemediğinin dikkate alınarak, kararın "yeniden düzenlenmesini" talep etmiştir: Hükümet, esasen başvurana maddi tazminat olarak herhangi bir miktar ödenmemesine hükmedilmesini talep etmiştir; bunun yanı sıra, başvuranın bu kararın kapsadığı dönem, yani 29 Haziran 2007 ile 20 Eylül 2017 tarihleri arasındaki dönem boyunca, aydınlatma masrafları da dâhil olmak üzere, elektrik faturalarının ödenmesinden muaf tutulmayacağına dair bir cümlenin eklenmesiyle, 20 Haziran 2017 tarihli kararın 21. paragrafının, daha açık hale getirilmesini talep etmiştir (bk. bu kararın 6. paragrafı).

3. Hükümetin, 20 Haziran 2017 tarihli kararda değişiklikler yapılmasını (miktarın 44.400 avrodan 23.300 avroya düşürülerek, maddi tazminat

bağlamında hükmedilen her türlü miktarın silinmesini) talep etmesi sebebiyle, söz konusu talep tam anlamıyla bir *gözden geçirme* talebi teşkil etmektedir. Çoğunluğun, talebin bu kısmının, gözden geçirilecek kararın verildiği dönemde Hükümet tarafından makul olarak bilinemeyen bir olguya dayandırılmadığı gerekçesiyle, reddedilmesi gerektiği kanaatine varmasıyla ilgili olarak hemfikirim (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 80. maddesi, bk. bu kararın 13-16. paragrafları).

4. Bununla birlikte Hükümet ayrıca, 20 Haziran 2017 tarihli kararın 21. paragrafının daha açık hale getirilmesini talep etmekte ve bu açıklamanın bir cümle eklenerek yapılmasını önermektedir. Hükümet bu açıklamanın, bir gözden geçirme talebi kapsamında yapılmasını talep etmiş olsa bile, talebin bu kısmının aslında kararın yorumlanmasına ilişkin bir talep olduğunu kanaatindeyim.

"*Hâkim hukuku bilir*" (*jura novit curia*) ilkesi gereğince, tarafların talepleriyle ilgili yapmış oldukları nitelendirme, Mahkeme'yi bağlamaz. Mahkeme, bir talebin mahiyetini değiştirmeksizin, talebi farklı şekilde niteleyebilmektedir (bir başvuran tarafından ileri sürülen şikâyetlerin nitelendirilmesiyle ilgili olarak, karşılaştırma bağlamında bk. *Radomilja ve diğerleri/Hırvatistan* [BD], No. 37685/10 ve 22768/12, § 126, 20 Mart 2018). Hükümet tarafından talebinin bu bölümüne (yanlışlıkla) verilen nitelendirmeye bağlı kalan çoğunluğun aksine, Mahkemenin söz konusu talebi, bir yorumlama talebi olarak değerlendirerek incelemiş olması gerektiği kanaatindeyim. Yorumlama talepleri, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 79. maddesi tarafından düzenlenmektedir. Yukarıda belirtilen maddede, somut olayla ilgili olarak, Mahkeme'nin bu türden talebi dikkate alması ve karşılaması açısından herhangi bir engel bulunmadığını düşünüyorum.

5. Tuhaf bir şekilde, çoğunluk aslında, talebi reddettiği halde, 20 Haziran 2017 tarihli kararın 21. paragrafını da yorumlamaktadır.

Nitekim Mahkeme, *gayri resmi belirtilen bir görüş* (*obiter dictum*) şeklinde, "davalı Devlet tarafından maddi tazminatın ödenmesinin ardından, başvuranın, şayet ilgili elektrik faturalarını halen ödememişse, alacaklı şirkete, yani BEDAŞ'a, söz konusu cemevinin Haziran 2007 ile Eylül 2017 tarihleri arasındaki döneme ait elektrik faturaları için 44.400 avro miktarını ödemesi gerektiğinin" "altının çizilmesinin gerekli olduğu" kanaatindedir (bu kararın 15. paragrafı, italik olarak eklenilen ifade; ayrıca bk. bu kararın 10. paragrafının son cümlesi).

Bu durum, aslında Hükümetin istediği anlamda, 20 Haziran 2017 tarihli kararın 21. paragrafının daha açık hale getirildiği anlamına gelmektedir. Davalı Devlet, başvurana 44.400 avro ödemekle yükümlüdür, bununla birlikte başvuranın da elektrik faturalarını ödemek için bu miktarı kullanması gerekmektedir zira bu miktar, faturaların toplam miktarının yalnızca bir kısmını karşılayacaktır (yaklaşık olarak 116.000 avro, bk. bu kararın 12. paragrafı).

Çoğunluğun, 21 Haziran 2017 tarihli kararın icra edilmesi aşamasında yeni sorunların ortaya çıkmasını engellemek amacıyla, neden karar metninin bir paragrafında taraflara açık bir mesaj iletmediğini merak etmekteyim. Söz konusu mesaj, karar metninde kullanılan ifadelere göre Hükümetin talebinin reddeden bir kararda Hükümeti haklı çıkarması sebebiyle, bu haliyle muğlaktır.